

Tilgange til historieundervisning og koblinger til historiebevidsthedsbegrebet

Nationalmuseet 18. januar 2024

Claus Haas

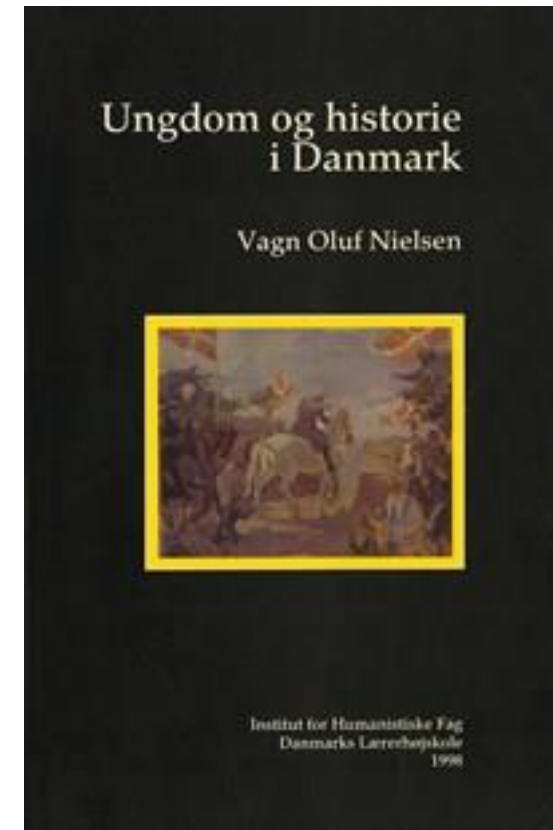
Kulturhistorisk didaktik

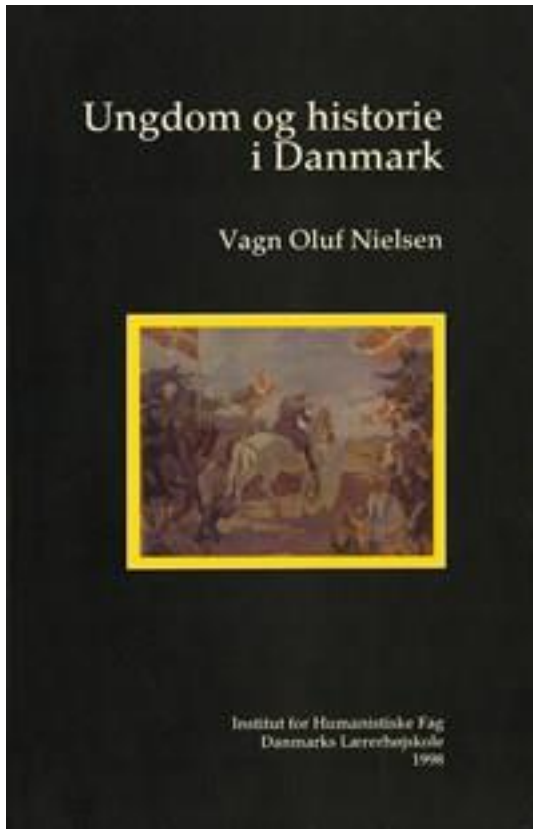
- Oplægget sætter fokus på en brugerstyret tilgang til historien; hvordan elever udvikler historiebevidsthed gennem historiebrug i mange *andre* arenaer end den formelle historieundervisning.
- Oplægget forholder sig også til kultur og historie som begreber – og bidrager derigennem med et kritisk perspektiv på betegnelsen kulturhistorisk didaktik.

Elever opfattelse af historieundervisning 1998

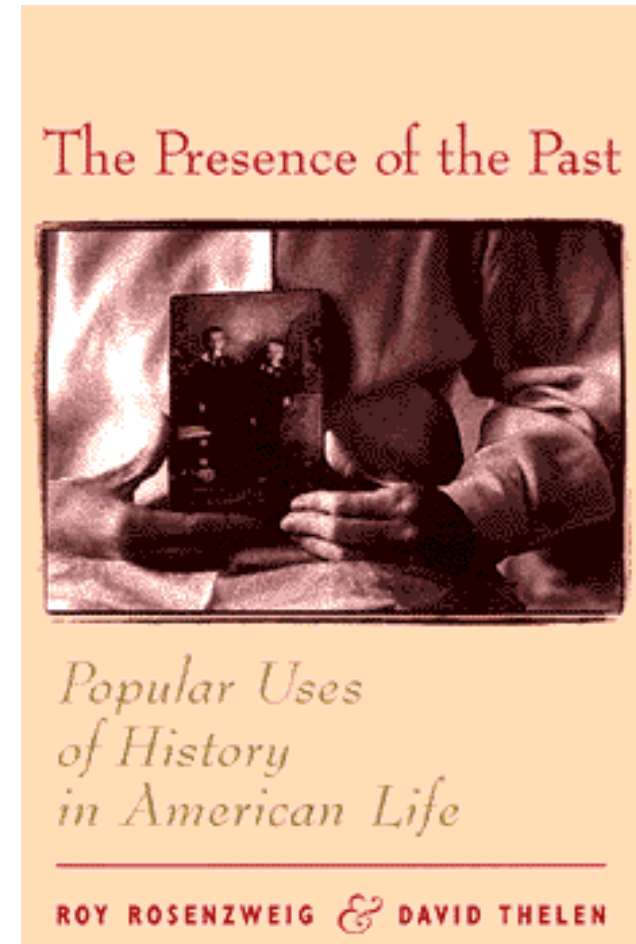
- 31.000 elever, heraf 851 fra Danmark, fordelt på 51 9. klasser .
- Formålet var at kortlægge elevernes historiebevidsthed
- og interesse for historieundervisningen.
- 56 % : "lille",
- 26 % "nogen"
- 16% "stor" (Nielsen 1998: 54)

- , ”(...) at der er grund til en vis bekymring (...) hvis man anser historisk indsigt og forståelse for at være vigtig for elevernes tilværelsesoplysning og politiske dannelse” (s. 66).
- At elever i højere grad skulle opleve, ”at arbejdet med historie er vedkommende og relevant, dvs. angår deres eget liv” (Sst.)

- 1.500 respondenter (1998)
- Hvilke ord eller vendinger om deres erfaringer med historietimerne i grundskolen og på high school?
- "boring" eller "boredom"

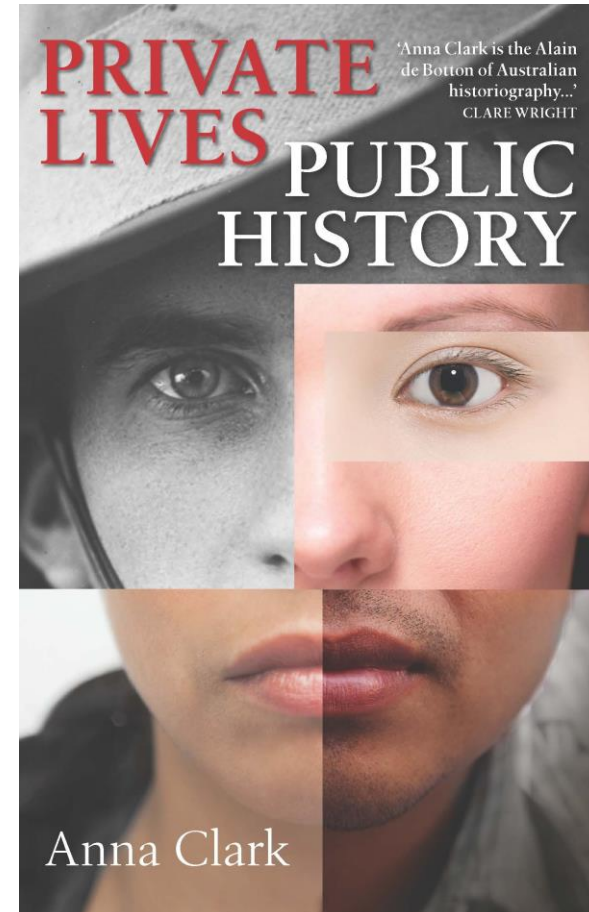
Elevers opfattelse af historieundervisning 2016

- Historiefaget = kedeligt, tungt og støvet
- Kun få elever kan se sammenhængen mellem historieundervisning og deres hverdagsliv
- "egen lille historie" er nok vigtig, men svært ved "at se den som relevant i skolefagets kontekst".
- Elever, som synes, at faget er spændende, har svært ved at forklare, hvorfor de egentlig synes det
- Historiefaget vedrører en uddannelse som historielærer, historiker, arkæolog eller lignende
- Lærernes forberedelser drejer sig om at undgå, at faget bliver kedeligt.

Lægfolks opfattelse af historie (2016)

- Interessen for fagdisciplinære eller officielle nationale historiske narrativer begrænset eller helt fraværende.
- Opfattes som fremmedbestemt og frakoblet hverdagslivet
- Interessen for og brug af populærhistorie – fx i lokale historieforeninger, familie- og slægtsgenealogi, tv-programmer, film, turisme, historiske rundvisninger og re-enactments – ekspanderer

Fælles udfordring for skolen og kulturhistoriske institutioner

Historieformidling i og uden for skolen

- Forløber parallelt, uden nævneværdig berøring med hinanden
- Er helt eller delvist i konflikt med hinanden
- Interferens

- En centralstyret historiedidaktik (kanondidaktik)
- En fagstyret historiedidaktik (Historical thinking)
- En historiebrugsdidaktik (Lægdidaktik/
Livsverdensdidaktik)

Fælles mål (Undervisningsministeriet 2019)

2 Fælles Mål

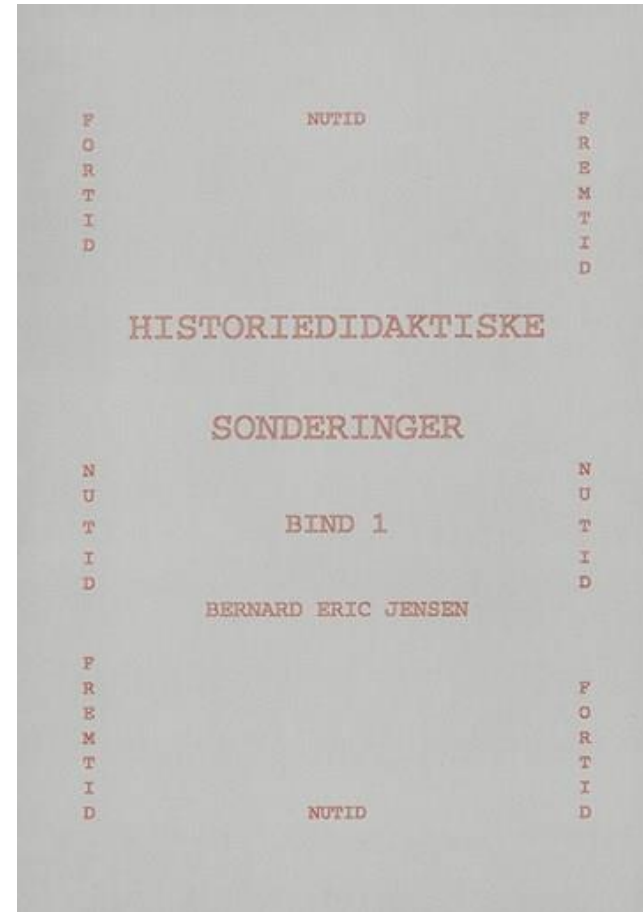
Kompetencemål

Kompetence-område	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9. klassetrin
Kronologi og sammenhæng	Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til eget liv.	Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder.	Eleven kan på baggrund af et kronologisk overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger.
Kildearbejde	Eleven kan anvende kilder til at opnå viden om fortiden.	Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden.	Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger.
Historiebrug	Eleven kan fortælle om, hvordan mennesker er påvirket af og bruger historie.	Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.	Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid.

Historiebevidsthed

- ”enhver bevidsthed om forholdet mellem fortid, nutid og fremtid, altså hele samspillet mellem menneskers fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning”

(Jensen 1994: 42).

Obligatorisk historiekanon 2009 (2019)

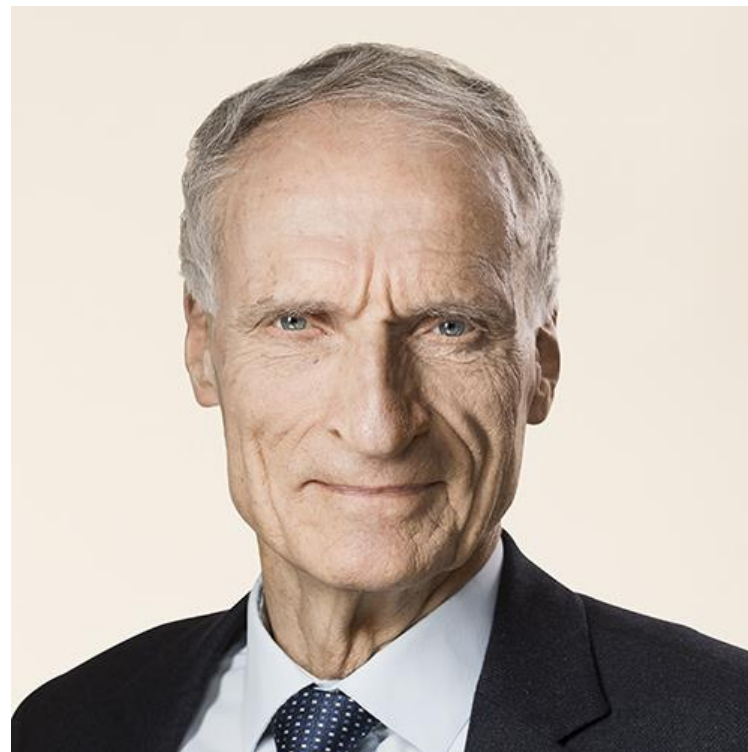
- Ertebøllekulturen
- Tutankhamon
- Solvognen
- Kejser Augustus
- Jellingstenen
- Absalon
- Kalmarunionen
- Columbus
- Reformationen
- Christian IV
- Den Westfalske Fred
- Statskuppet 1660
- Stavnshåndens ophævelse
- Stormen på Bastillen
- Ophævelse af slavehandel
- Københavns bombardement
- Grundloven 1849
- Stormen på Dybbøl
- Slaget på Fælled
- Systemskiftet 1901
- Kvinders valgret
- Genforeningen
- Kanslergadeforliget
- Augustoprøret og jødeaktionen 1943
- FN's Verdenserklæring om Menneskerettighederne
- Energikrisen 1973
- Murens fald
- Maastricht 1992
- Nordatlanten og rigsfællesskabet
- 11. september 2001

Historiekanonens legitimitet

- Elever er ikke i tilstrækkelig grad r fortrolige med fortællingerne fra Danmarks historie (Undervisningsministeriet 2006)
- Historiebevidsthedsbegrebet forekommer abstrakt og vanskeligt at bruge i den konkrete undervisning
- Historiebevidsthedsbegrebet så rummeligt, at det kan begrunde en hvilken som helst undervisning.
- Derfor står det sløjt til med elevers viden og sammenhængsforståelse (Haue 2007: 155)

- ”Faget historie er en skæbnefortælling. Faget historie handler om folkenes selvforståelse. Derfor skal faget historie også omfatte det mytologiske stof fra oldtiden, der skal lægges særlig vægt på de begivenheder, som har været med til at definere os som folk”

Overlæreren. Berlingske Tidende, 20. marts (2005).

Kanondidaktisk hegemoni

- et udtryk for "vigtige nedslag, der bør være uundgåelige i historieundervisningen", og som gode pejlemærker for eleverne
- eftertjek af, om man nu er kommet rundt om de kanonpunkter, der giver mening i forhold til årsplanen, enten som nedslag eller som selvstændige forløb
- "at så længe man anvender forlagsmateriale eller fagportaler, så vil kanonlisten af sig selv indgå

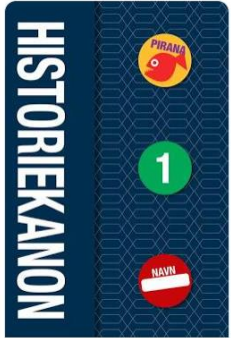
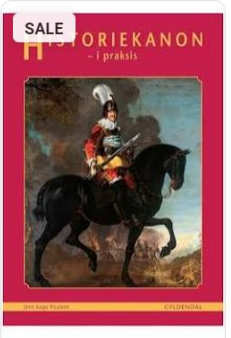
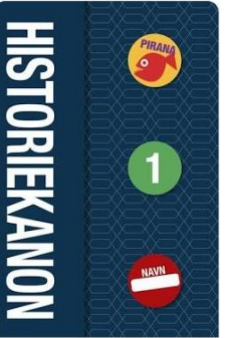
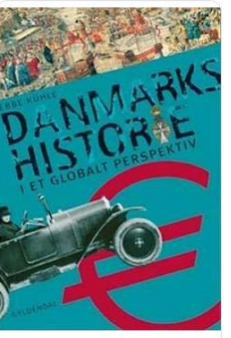
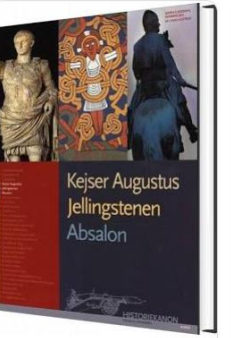
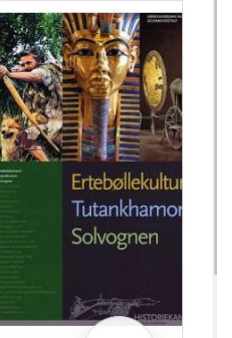
Kanondidaktisk hegemoni

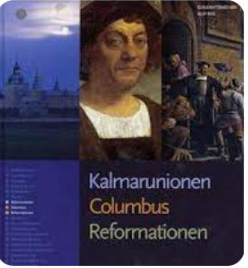

- (...) jamen det forudsættes, når man når til 9. klasse, at man har været gennem historiekanonnen (...) Vi starter med Napoleonskrigenes afslutning, Københavns bombardement, vi har noget om Grundloven af 1849, og så har vi Kanslergade, ikke, Danmarks besættelse.
- Nu har jeg talt ti gode eksamensspørgsmål, som vi kan finde der. Vi skal igennem det, de er tilpas konkrete, gode at arbejde med (...) De er meget styrende for vores undervisning, fordi nogle kloge hoveder mener, at det er nogle fikspunkter i vort folks historie. Så de spiller faktisk en stor rolle. Det er en kommission, der har fastsat fikspunkterne. I det store og hele synes jeg, at det virker meget fornuftigt

Kanondidaktisk hegemoni

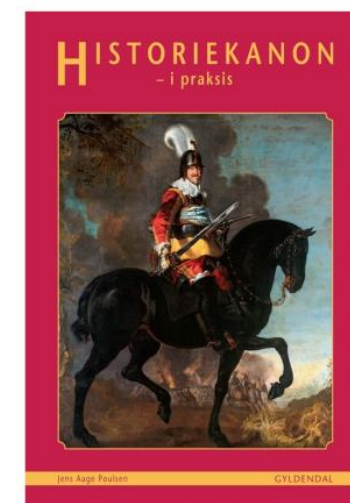
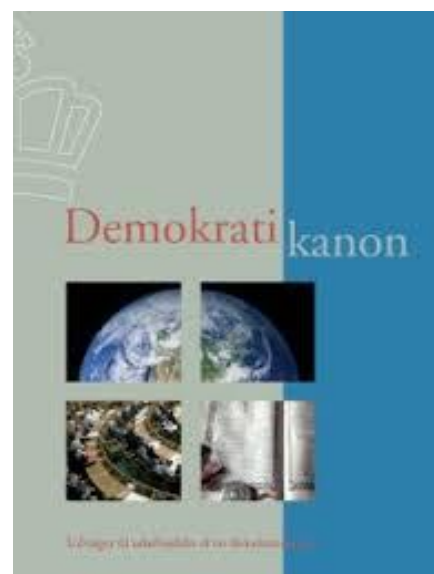
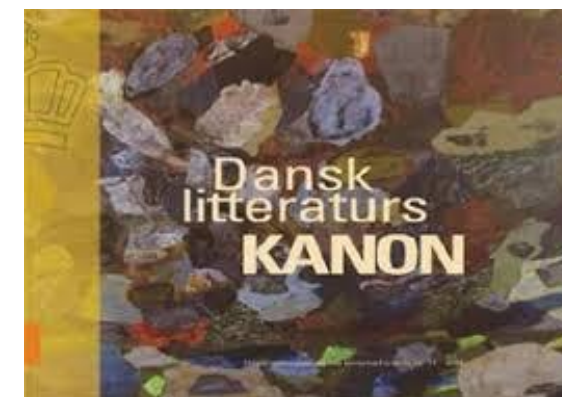
Sponsored · Shop historiekanonen bøger :

 HISTORIEKANON 1 NAVN	 HISTORIEKANON - i praksis SALE	 HISTORIEKANON 2 NAVN	 Energikrisen 1973 Murens fald Maastricht 1992 11. september 2001	 HISTORIEKANON 1 NAVN	 DANMARKS HISTORIE I ET GLOBALT PERSPEKTIV	 Kejser Augustus Jellingstenen Absalon	 Ertebøllekulturen Tutankhamon Solvognen
Pirana - Historiekanon 1 DKK 36.25 Gyldendal Uddann... +DKK 50.00 shippi...	Historiekanon i praksis af Jens... DKK 991.96 DKK... Bog & idé Free shipping	Pirana - Historiekanon 2 DKK 36.25 Gyldendal Uddann... +DKK 50.00 shippi...	Historiekanon, Energikrise 1973,... DKK 309.95 Saxo.com +DKK 29.95 shippi...	Pirana - Historiekanon 1 DKK 49.95 Bog & idé Free shipping	Danmarks historie i et globalt... DKK 209.38 Saxo.com Used +DKK 29.95 shippi...	Historiekanon, Kejser Augustus,... DKK 239.95 Gucca.dk +DKK 39.95 shippi...	Historiekanon, Ertebøllekulturen,... DKK 259.95 Bog & idé Free shipping

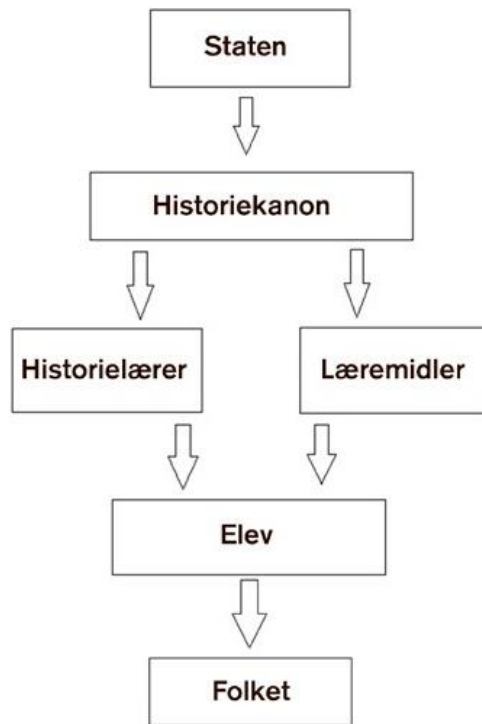
 Kejser Augustus Jellingstenen	 Københavns bombardement Grundloven 1849 Stormen på Dybbøl 1864	 Kalmarunionen Columbus Reformationen	 HISTORIEKANON 1 NAVN	 Ertebøllekulturen Tutankhamon Solvognen	 Genforeningen 1920 Kanslergadeforliget Augustoprør og Jødeaktion 1943 FN's Verdenserklæring	 Genforeningen 1920 Kanslergadeforliget Augustoprør og Jødeaktion 1943 FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder
A Alinea Historiekanon, Melletrin, i...	A Alinea Historiekanon, Udsk...	S SAXO.com Få Historiekanon, Kalm...	G Gyldendal Uddannelse Pirana - Historiekan...	G Gucca · In stock Tutankamon, Solvogne...	G Gucca · In stock Historiekanon, Genfore...	W WilliamDam.dk · In stock Historiekanon, Genforenin...

Statslige kanoner

- Dansk litteraturs kanon (2004)
- Kulturkanon (2006)
- Demokratikanon (2008)
- Naturkanon (2009)
- Historiekanon (2009)
- Danmarkskanon (2016)

Kanondidaktisk hegemoni

Figur 1. En national erindrings- og identitetspolitisk nedslivningsmodel.

Fælles mål (Undervisningsministeriet 2019)

2 Fælles Mål

Kompetencemål

Kompetence- område	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9. klassetrin
Kronologi og sammenhæng	Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til eget liv.	Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder.	Eleven kan på baggrund af et kronologisk overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger.
Kildearbejde	Eleven kan anvende kilder til at opnå viden om fortiden.	Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden.	Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger.
Historiebrug	Eleven kan fortælle om, hvordan mennesker er påvirket af og bruger historie.	Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.	Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid.

En fagcentreret nedsivningsmodel

Historisk tænkning

- "at vide noget om noget det, der skete"
- – til "kompetencer", der forstås som "de bagvedliggende historiske discipliner, procedurer og værktøjer" (Petersen & Poulsen 2015: 16).

Begreber af 2. orden

- 1) Hvad der er historisk betydningsfuldt
- 2) Kronologi og forståelse af tid;
- 3) Kontinuitet, brud og forandring.
- 4) Årsag(er) og virkningssammenhæng
- 5) Dokumentation;
- 6) Empati og kontekstualisering (dvs. at forstå en fortid på dens egne præmisser).

(Petersen & Poulsen 2015: 18).

En fagcentreret nedsivningsmodel

Figur 2. Historisk tænkning som fagstyret historiedidaktik.

En fagcentreret nedsivningsmodel

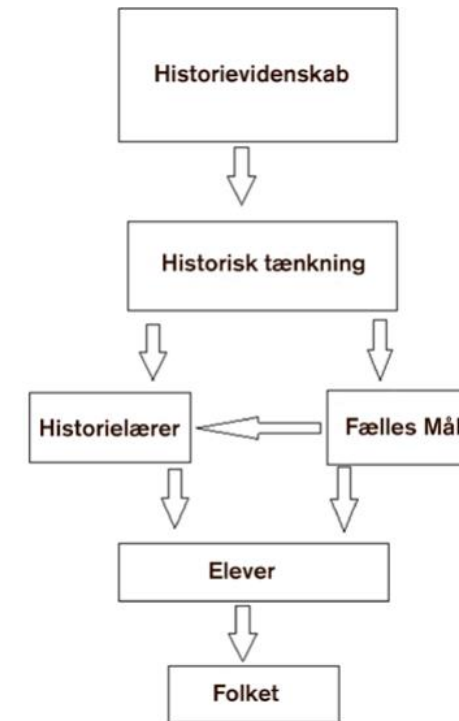
- Ikke kun viden om noget substantielt, som fyldes på (den additive model)
- "men 2. ordensbegreber bestemmer måden, hvorpå vi gør historie

"Kilder", "kildekritik", "kildeanalyse" og "kildetype" (hyppigst anvendte begreber i Fælles Mål

Som overordnet bestemmer historiefagets identitet:

"som et analyserende og fortolkende fag, hvor der arbejdes med **historiefaglige problemstillinger, som søges belyst med kilder**

Fælles Mål 2019, s. 28

Figur 3. En fagstyret nedsivningsmodel, som her er en variant af B.E. Jensens "den moderniserede nedsivningsmodel" (Jensen 1994: 72).

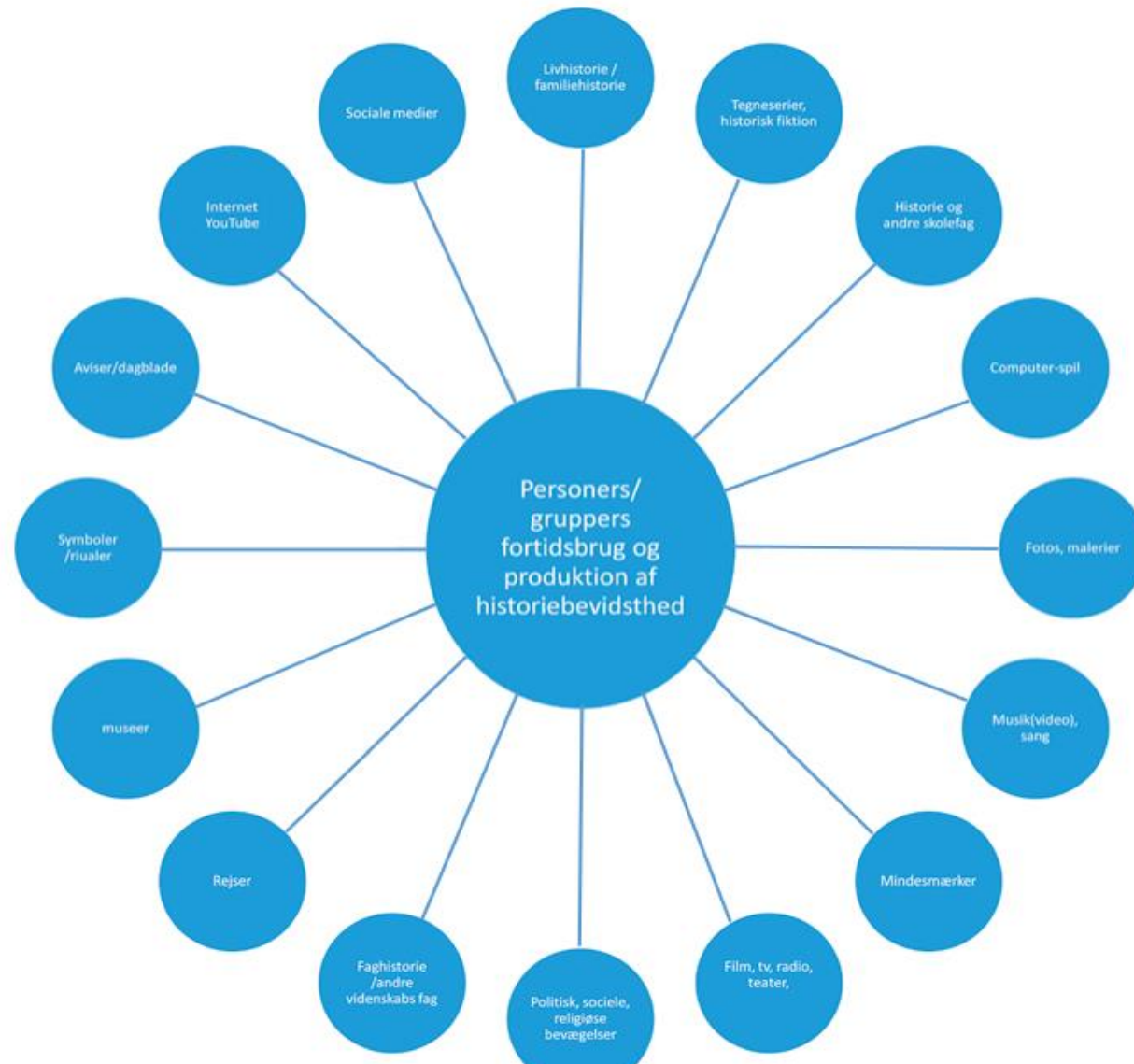
Fælles mål (Undervisningsministeriet 2019)

2 Fælles Mål

Kompetencemål

Kompetence- område	Efter 4. klassetrin	Efter 6. klassetrin	Efter 9. klassetrin
Kronologi og sammenhæng	Eleven kan relatere ændringer i hverdag og livsvilkår over tid til eget liv.	Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder.	Eleven kan på baggrund af et kronologisk overblik forklare, hvorledes samfund har udviklet sig under forskellige forudsætninger.
Kildearbejde	Eleven kan anvende kilder til at opnå viden om fortiden.	Eleven kan med afsæt i enkle problemstillinger anvende kildekritiske begreber til at gøre rede for fortolkninger af fortiden.	Eleven kan vurdere løsningsforslag på historiske problemstillinger.
Historiebrug	Eleven kan fortælle om, hvordan mennesker er påvirket af og bruger historie.	Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.	Eleven kan forklare samspil mellem fortid, nutid og fremtid.

(Re)produktion af historiebevidsthed

Kultur*historisk* didaktik

- *Historie* = samlebetegnelse for de måder, hvorpå mennesker kan bruge det fortidige i deres liv.
- *Historie* = når nogen bruger noget fortidigt i deres liv
- *Historie* = ”en samlebetegnelse for et sæt af beslægtede praksisformer, som mennesker gør brug af i deres liv”.

Jensen, B. E. *Hvad er historie* (2010)

Historiebevidsthed & historiebrug

Historiebevidsthed	Historiebrug
Som personlig og kollektiv identitet	Identitetsdannende
Som møde med "de andre" og det anderledes	Perspektiverende
Som sociokulturel læreproces	Scenariekompetence
Som interesse-, princip- og værdiafklaring	Legitimerende og delegitimerende
Som intellektuel og lærd beskæftigelse	Oplysende og klargørende
Som adspredende beskæftigelse	Legende og fornøjende

Figur 5. Typologi over historiebrug.

Opgør med fortidsfikseret historiebegreb:

”Der findes ingen historie, som ikke er konstitueret af handlende og lidende menneskers erfaringer og forventninger. Dermed er der imidlertid ikke sagt noget om de konkrete **fortidige, nutidige og fremtidige historier**”

R. Koselleck (2007). *Begreber, tid og erfaring*. s. 29.

Erfaring

- "Erfaring er det nutidige forgangne, hvis begivenheder er blevet indoptaget og kan hentes frem i erindringen. Såvel rationel bearbejdning som ubevidste forestillinger, der ikke længere har karakter af viden, forenes i erfaringen. I den enkeltes erfaring er der altid optaget fremmed erfaring, som er formidlet af generationer og institutioner".

Erfaringer overlejrer og imprægnerer hinanden

Nye forhåbninger, skuffelser og forventninger har et retrospektivt indvirkning på dem (s. 37)

Fortids fremtid / Forgangen fremtid

=> Erfaringens temporale struktur kan ikke opbygges uden tilbagevirkende forventning

Forventning

- ”Forventninger opstår i nutiden
- Forventninger er nutidigt aktualiseret fremtid
- Sigter på et endnu-ikke, på det ikke-erfarede, på det som kan gøres tilgængeligt:
- Håb, og frygt, vilje og bekymring, men også rationel analyse, receptiv skuen og nysgerrighed indgår i og konstituerer forventning” (s. 33).

Koselleck erfaring & forventning

- Fortid og fremtid er aldrig sammenfaldende.
 - Kan ikke relateres ligefremt eller statisk til hinanden,
 - Konstituerer en "tidslig forskel i det nuværende" (Koselleck 2008: 38).
-
- Erfaring og forventning er formale begreber,
 - siger ikke noget om, hvad der bliver erfaret eller forventet (ibid.: 29).

Erfarings og forventning

- Henviser til menneskelivets tidslighed
- Også vores opfattelse historiebegrebets tidslighed
- Almene antropologiske størrelser
- "noget antropologisk givet, som ingen historie er mulig eller blot tænkelig foruden" (ibid.: 31)

Begrebsparret 'erfaring' og 'forventning' er sammenflettet

Det ene utænkeligt uden det andet

Ingen forventning uden erfaring og vice versa. (s. 30)

Kollektiv singularis

- Histori**en** eller fortid**en** i ental findes ikke
- Kun histori**er** og fortid**er**

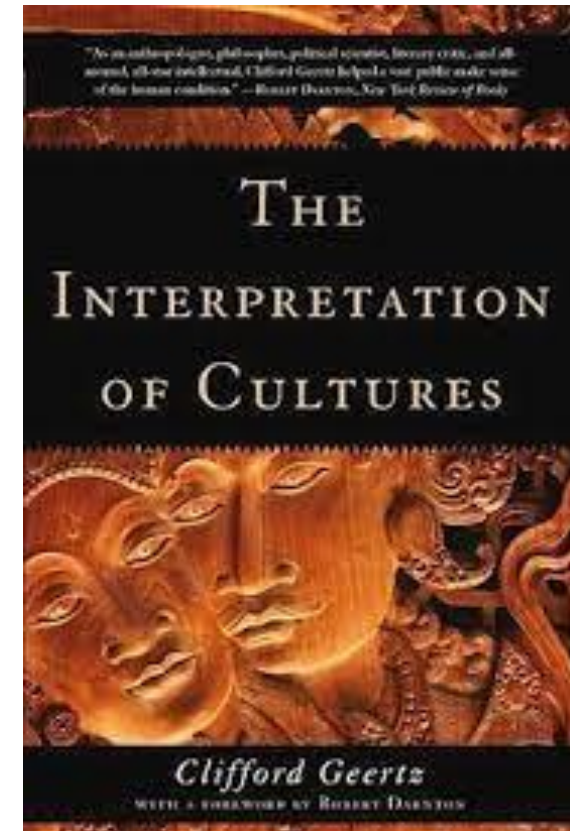
Når vi beskæftiger os med individers og grupperes fortid, så studerer vi i realiteten:

- deres erfaringsrum,
- og deres mulige fremtider, dvs. deres fremtidige handlemuligheder eller –horisont

Kulturhistorisk didaktik

- "The concept of culture I espouse (...) is essentially a semiotic one. Believing (...) that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science but an interpretative one in search of meaning".

C. Geertz (1973). *The interpretation of Cultures*, s. 5.

Kulturhistorisk didaktik = betydningsskabende praksisser

- Kultur = måder at tilskrive noget betydning
- **Betydningsskabende praksis** (= signifying practise)
- = 'meaning making'
- Betydningsskabende praksis også måder at markere signifikans, - noget er vigtige end andet

Den kulturelle vending

- Kultur del af alle former for menneskelig aktivitet
- Noget allestedsnærværende i menneske- og samfundsliv
- Ikke en særlig samfundsmæssig sektor
- Mennesket er et kulturskabende og kulturskabt dyr

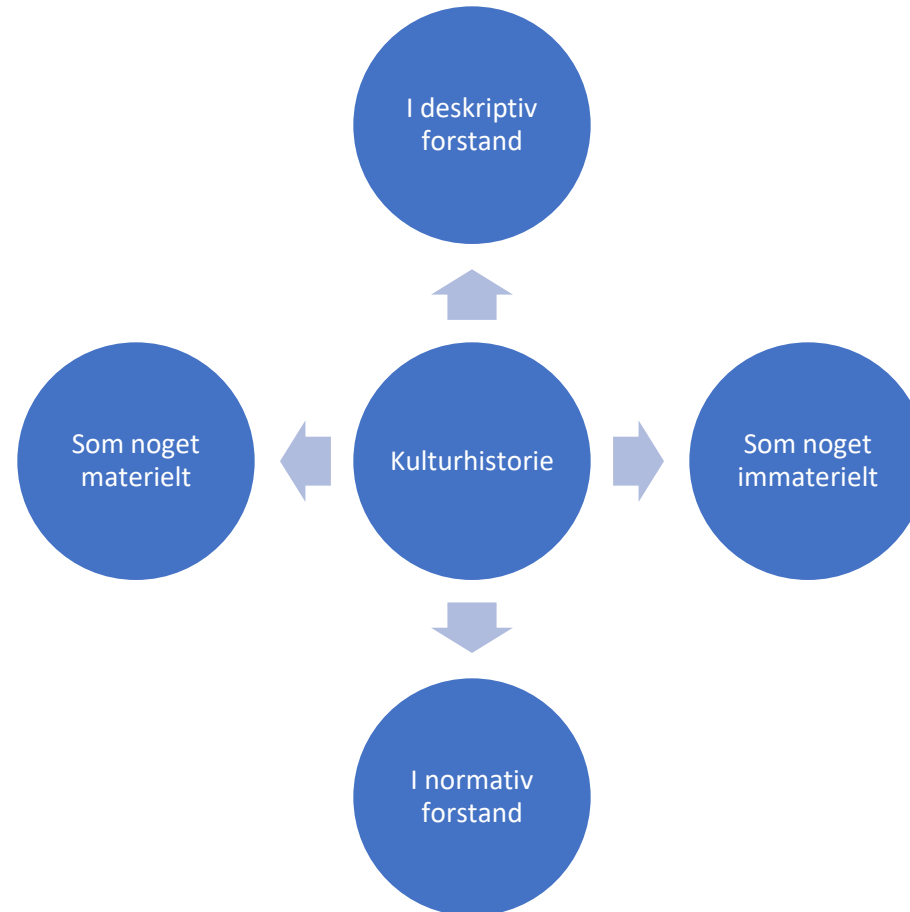
Men kultur er også noget '*up front*':

- Vi tager del i en konversation, skriver en e-mail eller et digt, producerer en YouTube video, underviser i og med kulturprodukter.

Kulturhistorisk didaktik

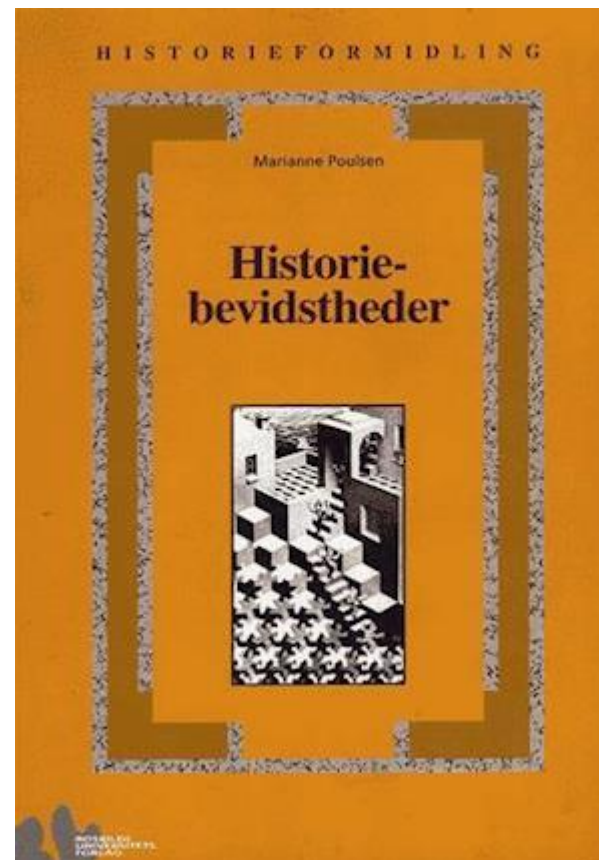
= de former for betydningsdannelse (betydningsskabende praksisser)
hvor der indgår noget fortidigt

Udfordringer for kulturhistorisk didaktik (1)

Udfordringer for kulturhistorisk didaktik (2)

- Især begivenheder og fortællinger i familiens historie spiller en central rolle (se
- Det personlige, intime og narrative historiebrug, at elever
- kommer i kontakt med "de store historier" i livet.
- Skolens historiefag spiller en "forsvindende lille rolle" i disse sammenhænge (ibid.: 122).

Udfordringer for kulturhistorisk didaktik (3)

Erindringspolitik

”Erindring [skal] ikke i første række forstås som en rekonstruktion af noget fortidigt, men handler snarere om at tilskrive det fortidige betydning i en nutidig sammenhæng.

Erindringsprocesser drejer sig om at etablere betydningssammenhænge mellem det fortidige, det nutidige og det fremtidige, og de bygger på en forståelse af, at der er indbygget socialitet i det at erindre, hvilket betyder, at man i erindringsforskningen beskæftiger sig med samfundets sociokulturelle reproduktionsprocesser og altså den betydning, som erindring spiller for samfundets opretholdelse eller omdannelse (...)

Erindring udgør følgelig et centralt magtvilkår og magtmiddel, og erindringspolitik er en form for magtudøvelse, som både kan udøves med henblik på og med den effekt at kontrollere menneskers handlingsevne og selvbestemmelse. Erindringspolitik kan have som funktion at opretholde, bearbejde eller omforme eksisterende erindringsfællesskaber.”

A. Warring (2011). Erindrings- og historiebrug. Introduktion til et forskningsfelt.

Temp. Tidsskrift for historie, nr. 2, s.6-35.

Udfordringer for kulturhistorisk didaktik (4)

- 1) Mulige, (u)ønskede, (u)sandsynlige fremtider
- 2) Digital hyperforbundethed: Silicon Valley drømmen om universel forbindelse – at forbinde alle og alt til alle og alt muligt andet, overalt og hele tiden
- 3) Diversitet og sammenhængskraft

Larsen, C.A. (2016). *Den danske republik*

- Stabile nationale forestillinger etableres tidligt
- Irreversibel
- Generationseffekter
- "Generation multietnisk"
- Mindre vægt på at være danske "i kulturel forstand"
- Mere vægt på politisk fællesskab og demokratisk identitet

Tak for ordet!

Claus Haas

cjkhaas@gmail.com

+45 61607348